

haar hoofd heeft dan deze? Kan men Barth er een verwijt van maken, dat hij, waar de kerk toch al zoo veel moeite heeft om zich staande te houden in het volk, haar nu ook nog deze vastigheid, dit houvast wil ontnemen, dat overal en altijd in de kerke Gods onderhouden is geweest? Is het toevallig, dat deze kwestie nu pas loskomt? Staat Barth hier werkelijk alleen? Of is het een teken des tijds, dat deze kwestie nu loskomt en is Barth alleen maar de exponent van wat onbewust allang leefde?"

Schrijver antwoordt:
„Toen de kerk nog geen gevestigde kerk was, een stuk van het volksleven, met staat en maatschappij nog niet een corpus christianum vormde, nog als kerk midden in een niet-gekerstende wereld stond, toen kende ze den kinderdoop niet. Is het dan toevallig, dat juist nu, nu de kerk in feite hoe langer hoe meer tot die oorspronkelijke positie wordt teruggedrongen en er eigenlijk weer zoo voor staat, dat de kinderdoop juist nu in de crisis komt?"

Wie zich wil bezinnen op de verhouding van kerk en wereld nu, zonder enige illusie over herkersteningmogelijkheden, met een gansch nuchtere visie op het feit, dat het huwelijk tusschen kerk en cultuur is ontbonden en het corpus christianum dood is en weinig kans meer heeft te herleven, die kan aan de kwestie van den kinderdoop niet langer voorbij gaan. Het zou werkelijk van een onuitroefbare hardnekkigheid getuigen, als de kerk zich aan het begrip van een lang niet meer bestaande „volkskerk" bleef vastklemmen in een wereld, die zoo duidelijk haar christelijke gestalte heeft afgelegd.

En met de volkskerk valt ook de kinderdoop.

Tot zoover de schrijver.

We laten zijn beschouwingen over dat eerste christendom voor wat ze zijn. Wij gelooven, dat hij het beeld der oudste kerk volkomen onjuist teekent, en zouden hem willen vragen: hoe is het te verklaren, dat zij, die „in Israël" de grenzen hadden gezien van de kerk, nu ineens voor het christendom dat a f g r e n z e n zouden vaarwel gezegd hebben?

Maar dit blijft rusten.

We willen slechts amen zeggen op zijn laatste woorden: „met de volkskerk valt ook de kinderdoop".

Mits we het in onzen zin mogen interpreteren.

Want in feite valt de volkskerk niet MET den kinderdoop, en vice versa, doch de volkskerk valt NA den kinderdoop. De volkskerk heeft eerst den kinderdoop ontkracht, hem van het Woord losgemaakt, het Woord heeft ze immers van zichzelf losgemaakt, en ze had zoo den kinderdoop „l a t e n v a l l e n" (= laten varen). Ze sprengde wel water. Maar water sprengen is geen d o o p e n. Den doop gebruiken beteekent bij de zonen der Reformatie heel wat anders dan water sprengen. Den doop gebruiken beteekent: goed p r e e k e n en goed b e l i j d e n. En gelooven dus in de Schrift.

Daarom vullen wij dit woord van da Nieuwpoort aan. Aldus: met den kinderdoop valt ook de volkskerk. Als de kinderdoop, de e c h t e, weer wezenlijk gebruikt wordt, dat is: als zegel op het Woord der belofte (en dus b.v. aan bewuste Barthianen, die het Woord prijsgeven, geweigerd wordt) dan verdwijnt de volkskerk vanzelf. Dan trekt de b e l i j d e n i s eener (eerlijk geformuleerde) waarheid de grenzen. Het zal het sierraad en de opdracht der vrijgemaakte kerken zijn, de volkskerk, waarvan de idee al heel wat synodocratische predikanten (in en buiten zendingscentrum en zoo) te pakken heeft, v a n z e l f als onding te doen zien, door niet de BEDIENING van den doop (d.w.z. het actuele trekken van de kerkelijke grens) zich te laten aansluiten bij ondersteld geestelijke gaven in den doopeling, doch bij de aanwijsbare aanvaarding van een eerlijk uitgelegde en persoonlijk-individueel geadresseerde b e l o f t e Gods.

De Nieuwpoort zegt (en zoo'n zinnetje demonstreert den afval van de duizenden, die vandaag „leiding" geven aan „de kerk"):

„Voor God en menschen ben ik immers slechts gebonden door hetgeen waarop ik zelf en persoonlijk ja heb gezegd".

Maar dat is nu de e l l e n d e, dat men zó iets durft zeggen, als God in de buurt is, en niet de burgemeester, de minister van defensie, de notaris, die men alle zien kan en hooren.

Voor God en menschen zijn we altijd gebonden tot zelf en persoonlijk ja zeggen op wat Hij ons vóór gezegd heeft.

Zoo'n zinnetje als van ds N. klinkt zoo „vroom". Maar het geeft het geloofsbegrip van den b i j b e l prijs, om het Barthiaansche (de bijbel WORDT Gods Woord, als IK, die moole meneer, mooi in mijn deemoed en gewichtig in mijn schelden op mijn ongewichtigheid 't er in „HOOR!") er voor in de plaats te stellen.

Da N. zou zich wel tienmaal bedenken die woorden van zooveel te herhalen, als het vuurpeleton voor dienstweigeraars in de buurt was. Maar de God van het eerste gebod (dat geloof gebiedt) die IS in de buurt, en duld geen dienstweigeraars, die pas dan gebonden willen heeten, als zij JA geregd hebben. Dát laatste is de verwildering.

K. S.

DOOPBELOFTE EN SCHOOL.

„De Hervormde Kerk", weekblad van den Hervormden Raad voor Kerk en Publiciteit geeft een hoofdartikel onder den titel „Doopbelofte en School". Schrijver is ds R. Dijkstra van Amsterdam. Hij geeft antwoord op een ingekomen vraag. De vraag luidde:

„Wordt het openbaar onderwijs in zijn huidige constellatie, voorzien van godsdienstonderwijs (art. 20 L.O. wet), door de Nederlandsch Hervormde Kerk ook beschouwd als het onderwijs, waaraan — naast het Christelijk onderwijs — de opvoeding en vorming van de toekomstige belijdende lidmaten kan worden toevertrouwd?"

De toelichting van den schrijver wordt als volgt weergegeven:

„In zijn toelichting wijst de schrijver er op, dat hier een brandende kwestie aan de orde is en dat juist op dit punt een jammerlijke splitsing dreigt te komen in de groote Christelijke onderwijsorganisatie. Hij dringt er dan ook op aan, dat de Kerk beslist en ondubbelzinnig zich uitspreke over de verhouding van Openbaar en Christelijk onderwijs en zoo onherstelbaar onheil zal voorkomen. Er moet een klare, principieele uitspraak komen, vindt hij."

In zijn antwoord merkt ds Dijkstra op:

„Ik moet er daarom wel terstond op wijzen, dat de vraag zelf principieel onjuist is gesteld. Zij is op zichzelf reeds „a teken van de verwarring der geesten. Immers: noch aan de Christelijke, noch aan de Openbare school is de vorming van toekomstige belijdende lidmaten der Kerk toevertrouwd. Die vorming mag de Kerk nooit uit handen geven. De school doet niet wat de Kerk is. De Kerk houdt toezicht op het werk der school, dat de kinderen opgevoed worden in de vroege des Heeren, maar zelf heeft de Kerk de taak om door catechetisch onderwijs haar gedoopte leden tot bewuste en volwaardige belijdende leden te vormen. De gevraagde uitspraak zal men in dezen vorm dus nimmer van de Synode kunnen verwachten."

Maar het conflict ligt ook anders. Het draait feitelijk om de vraag, hoe men moet antwoorden op de bekende derde doopvraag: of ge niet belooft..... deze kinderen in de voorgedee leer naar Uw vermogen te onderwijzen of te doen en te helpen onderwijzen? Er zijn er, die dan rechtlijnig willen laten antwoorden: „Ja, en dat beteekent, dat ik mijn kind persé naar een Christelijke school MOET sturen". Of nog liever: „Ja, en dit brengt mee, dat ik mijn kind persé naar een HERVORMDE school moet sturen". Want dan alleen kan men er zeker van zijn, vindt men, dat het kind onderwezen zal worden in dezelfde leer als „alhier" geleerd wordt.

In de praktijk blijkt inderdaad, dat daar waar Kerk en school één zijn, geen bijzondere moeilijkheden rijzen. Die komen pas — en hoe — voor den dag, als er strijd om de school is en er propaganda voor een bepaalde school moet gemaakt worden.

Dan wordt die derde doopvraag meteen een propagandamiddel in de hand der ijverzaars en dus ook een gevaarlijk strijdwapen, waarmee de Kerk voorzichtig moet zijn.

De doopouders beloven immers vóór alles, dat zij zelf hun kinderen naar hun vermogen zullen onderwijzen in de genoemde leer en daarna pas, om hen te doen en te helpen onderwijzen. Als deze ouders dit nu inderdaad doen en tevens uit het catechisatiebezoek hunner kinderen deze ernst bij hun aanwezigheid blijkt te zijn, dan mag de Kerk er verder niet tusschen komen, wanneer zij zelf de meest geschikte school kiezen. De Kerk moet zich wel steeds op de doopbelofte beroepen, maar niet als propagandamiddel voor de Christelijke school. Deze Christelijke school is immers niet te beschouwen als een onfeilbaar middel tot zaligheid en evenmin als eenige handhaafster van het Christelijk geloof. Zij brengt een veronkondiging, die niet haar eigen doopschap is, maar die der Kerk; een veronkondiging, die op alle terreinen des levens in naam van haar Heer gebracht wordt.

Rechtlijnig denken is toch niet altijd juist. Het gaat alleen maar maar best af, die de stelling aanhangen van „de vrije Kerk en de vrije school in den vrijen Staat". Maar het is ongeschikt voor allen, die nog eenig besef hebben van wat de Volkskerk — in dit geval de Hervormde Kerk — feitelijk is. Al zijn we nog ver af van Hoedemakers' ideaal „een staat met den Bijbel", toch moet de Kerk naar den eisch van het Evangelie blijven poensen, dat het Evangelie ook op het publieke terrein des levens gelding heeft. En bij dat publieke terrein behoort de openbare school evenzeer als de universiteit."

Tot zoover de schrijver.

Hier en later nog eens legt hij (in de afwijzing van principieele vragen) eenigen afkeer aan den dag van „rechtlijnig e" vragen. Sedert Barth de kerk verleide tot gigantisch woordenspel, kennen wij dat verschijnsel. Maar het bedroeft ons, dat de schrijver in het zoeken van argumenten vóór zijn antwoord op de principieele vragen noch rechtlijnig, noch kromlijnig, doch lijnloos redeneert.

„De kerk MAG er verder niet tusschen komen". Waarom niet, indien zij zich van geen andere wapenen dan haar eigen (soortige) bedient?

„Geen propagandamiddel voor de christelijke school". Neen. Maar de propagatie van Gods wet en woord is iets anders. Maakt de Koningin propaganda voor het gezagsmiddel, als zij het gezag handhaaft? Of voor de rechtbank? Of voor de politie?

„De christelijke school geen onfeilbaar middel". Neen. De catechisatie wel onfeilbaar? Of de preek? Of — de kerk?

„Geen onfeilbaar middel tot de zaligheid". Neen. Zulke middelen zijn er niet buiten het Woord. Maar het brengen van het Woord? Is dat geen middel? En — is de dienst Gods en de kennis Gods geen ding in zichzelf?

„Het Evangelie op alle terrein geldig". En „de openbare school" staat ook op dat terrein". Zeker, zeker, de kermis ook. En het bordeel. En de S. S.-opleiding. En de Mussert-propagandadienst. Mag die briefschrijvende vader nu ook niet daartegen iets eigens opbouwen?

De volkskerk vermoordt het kerkvolk.

En de Barthianen zwaaien het zwaard. Beter gezegd: ze geven de injectie met het opium. Het gevaarlijkste opium levert die kit, waar met groote letters op staat: Om Gods wil geen opium! K. S.

NOGMAALS: F. Q. I. ALMANAK 1947.

De administratie wil nog eens Uw aandacht vestigen op den binnenkort te verschijnen Almanak. In dezen belangrijken Almanak zullen verschillende artikelen voorkomen, o.a. van de hand van de Professoren K. Schilder en B. Holwerda. Voorts vele wetenswaardigheden uit het School- en Studentenleven in Kampen. U ziet: Een Almanak, die klinkt als een klok.

Bestelt en leest!!!

Richt daarom spoedig een schrijven aan den pedel der Hoogeschool, Broederweg 15, Kampen, die er voor zal zorgen, dat aan Uw wenschen wordt voldaan.

Rëunisten krijgen geen aparte aanbieding. Zij worden beleefd verzocht hun bestelling te zenden aan den pedel.

Toont aldus Uw meeleven met de School der Kerken, die reeds meer dan 90 jaar „mocht werken, voor de eere Gods, tot heil der Kerken", ondanks vele booze aanslagen!!!

K.

J. B.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

DE VRIJGEMAAKTE GEREFORMEERDEN EN DE ANTI-REVOLUTIONNAIRE PARTIJ EN POLITIEK.

III

In onze vorige artikelen is nog maar het eerste lid van de eerste stelling eenigszins toegelicht en is, naar het mij voorkomt, de kern van onze moeilijkheden nog niet geraakt.

Het tweede lid van de eerste stelling zegt, dat de moeilijkheden veelmeer gelegen zijn in het feit, dat door de synodocratische leden der partij de uitsluitende kerkelijke sleutelmacht op de vrijgemaakten is toegepast. In 1944 is men daarmee begonnen. Ik behoef in dezen kring wel geen breede toelichting op die feiten te geven. Een korte aanduiding is wel voldoende.

Veel leden der A. R. P. hebben als leden der Geref. Kerken door het uitspreken of door het nooit openlijk weerspreken der banvonnissen over ons als ambtsdragers en kerkleden de geestelijke gemeenschap met ons doorgesneden en verboden voor het aangezicht des HEEREN. Ambtsdragers werden geschorst en afgezet of weggestuurd; aan kinderen van „bezwaarde" ouders de doop geweigerd; de openbare belijdenis van „bezwaarde" doopleden verhindert; hier en daar zelfs broeders en zusters van het Avondmaal afgehouden. In 1944 gebeurde dat volop. Daarna is men — zeker ziende de gevolgen van die rigoristische „tuchttoefening" — naar het lijkt wat „toleranter" geworden. Men heeft geschorst en afgezet enz. wegens scheurmaking en/of valsche leer en ketterij, en wel op grond van art. 79 en 80 der K. O. Dus „om openbare grove zonden, welke der kerk schandelijk of ook bij de overheid strafwaardig zijn"; „kortom, alle de zonden en grove feiten, die den bedrjver voor de wereld cerloos maken, en in een ander gemeen lid der Kerk der afsnijding waardig zouden gerekend worden". De kerk heeft openlijk en op 3 Generale Synodes bevestigd, dat de wereld ons voor eerlooze menschen moet houden, omdat wij ongerijkt en onbetrouwbare menschen zijn; omdat wij onze eeden voor God gebroken hebben, ja een zonde bedreven, welke ons de afsnijding heeft waardig gemaakt. Dat wij zeggen: als wij binnen dat kerkverband in de genoemde zonden hadden volhard, dan zouden ze ons met den ban uit de christelijke kerk gesloten hebben, of gelijk de woorden van den ban luiden: ons buiten het koninkrijk Gods geworpen hebben. En wij hebben in die zonden volhard, ja erger: wij hebben ons aan hun kerkelijke gemeenschap onttrokken, zoodeende het lichaam des HEEREN verscheurend.

Zoo hebben de synodocraten over ons gesproken en zoo spreken zij nog over ons, overal. De synodocraten kunnen alleen zeggen, dat zij over ons 't Formulier van den ban niet hebben gelezen, maar dat zij dat niet hebben kunnen doen, komt alleen maar hierdoor, dat wij het door onze vrijmaking hebben verhindert. Maar in hun oogen is en blijft onze vrijmaking dit, dat wij onszelf van het koninkrijk Gods hebben afgesneden. Want zij hadden met hun tuchttoefening over ons als zich verhardende zondaren tot het einde moeten voortvaren.

In die, naar onze heilige, aan het Woord Gods getoetste overtuiging on-Goddelijke schorsingen enz. culmineert de zonde der synodocraten: Wat wij bij de toelichting van het eerste lid dezer eerste stelling opgesomd hebben, is maar niet incidenteel doch symptomatisch, dat wil zeggen, dat de aangewezen verschijnselen tot achtergrond hebben de verlaten van het Woord Gods. Juist omdat de synodocraten 't Woord Gods hebben losgelaten als norm voor 't leven,

daarom kon het tot zulk een goddeloos misbruik van het Woord Gods bij het hanteeren van de sleutels van het Godrijk komen.

Dat zij nu op ons de uitsluitende kerkelijke sleutelmacht hebben toegepast, is de kern van moeilijkheden, welke wij hebben als leden van de A. R. P. Dat verstaan we eerst recht, als wij ons er rekenschap van geven, wat de bediening van de kerkelijke sleutelmacht inhoudt. Zoo komen we tot stelling twee.

II. Deze kerkelijke sleutelmacht is naar uitspreken van het Woord Gods (vergelijk o.a. Matth. 16:19); art. 79 en 80 der Kerkenordening; Avondmaalsformulier en het Formulier des Banns of der Afsnyding van de Gemeente niet slechts de sleutel der geïnstitueerde kerk doch ook en wel leiterlijk die van het Rijk Gods of het Koninkrijk der hemelen.

Deze tweede stelling geeft in het kort aan, wat de kerkelijke sleutelmacht is. Wij moeten er wel op letten, dat in Matth. 16:19 en dienovereenkomstig in de Belijdenis (Heid. Catech. Zondag 31) en de Formulieren (Avondmaalsformulier en Formulier van den Bann) niet gesproken wordt over den sleutel der kerk maar over dien van 't RIJK Gods of het KONINKRIJK DER HEEMLEN. Christus vertrouwt in Matth. 16 maar niet den sleutel van de geïnstitueerde kerk doch dien van het hemelrijk aan zijn kerk toe.⁹⁾

Wij kunnen niet ontkennen, dat aan dat verschil niet altijd de noodige aandacht wordt besteed. Wij mogen immers toch wel letten op Christus' woorden en ons afvragen, w a a r o m Christus niet van de sleutels der kerk doch van het koninkrijk der hemelen spreekt? Dat kan niet toevallig zijn. Wij komen dus te staan voor de vraag: Is er dan verschil tusschen de geïnstitueerde kerk en het koninkrijk? En zoo ja, welk verschil dan? Wij dienen dus de verhouding tusschen kerk en koninkrijk Gods nader onder oogen te zien.

De roomsche opvatting over de verhouding tusschen kerk en koninkrijk is eenvoudig, namelijk in dezen zin, dat ze samen vallen. Dat leert de roomsche kerk al eeuwen lang op voetspoor van Augustinus en de kerkleeraars der Middeleeuwen. De geïnstitueerde roomsch-katholieke kerk is het Godrijk, zoodat wie buiten het roomsche kerkinstituut staat of komt te staan, buiten het koninkrijk Gods is.¹⁰⁾

Deze gelijkstelling van de geïnstitueerde kerk met het rijk Gods is echter niet naar de Schrift, waarom de reformatoren Rome in dezen niet hebben kunnen volgen. Wij moeten dan ook naar de Schrift trachten beide begrippen, kerk en koninkrijk, te omschrijven en zoo ook de onderlinge verhouding van die twee.

a). Het koninkrijk Gods. Het Hebreeuwsche en Grieksche woord in den Bijbel, dat wij vertaald zien door koninkrijk Gods heeft als eerste betekenis: het koningschap Gods. God de HEERE is koning, de absolute soeverein. Daarna beteekent het ook: de koningsheerschappij Gods, dat wil zeggen, dat God zijn koningschap ook uitoefent en gelden laat. Vervolgens beteekent het ook: het rijksgebied, waarover God Zijn koningsheerschappij uitoefent. Tenslotte is het ook de aanduiding van de weldaden en zegeningen, welke in dat koninkrijk door God als koning aan de rijksonderdanen worden geschonken. Het is dus niet verantwoord het Hebreeuwsche en Grieksche woord steeds met „koninkrijk“ weer te geven. Op de ene plaats dient het met koningschap, op een andere plaats weer met heerschappij, op een derde plaats met rijksgebied enz. te worden vertaald. Het is een woord met een veelkleurigen inhoud.¹¹⁾

Nu lezen wij ook over het koninkrijk van Christus. Deze uitdrukking is niet van een anderen inhoud dan „koninkrijk Gods“, als wij immers bedenken, dat God de Vader in deze bedeeeling, dus van den zondeval tot den laatsten dag van deze wereld, Zijn heerschappij uitoefent door Christus, die van den Vader de machtsbevoegdheid heeft ontvangen om ter wille van Zijn kerk over alle dingen te regeren, totdat alle vijanden van het rijk Gods onder zijn voeten zijn onderworpen.

Die heerschappij Gods door den Christus gaat dus over hemel en aarde, over alle dingen en menschen, zoodat het rijksgebied Gods de heele schepping is. Maar daarnaast moeten wij direct iets toevoegen. Wij lezen immers in de Schrift, dat tegenover de heerschappij en het rijk Gods en van Zijn Christus staat de

heerschappij en het rijk van den satan. Dat is wel geen van God en Christus onafhankelijk rijk, maar het staat toch tegenover dat van God en Christus. Dat beteekent, dat er in deze wereld menschen en dingen zijn, welke onder de heerschappij van satan staan. Wij krijgen dus deze onderscheiding onder de menschen, dat een deel onder den duivel staat en de overigen onder Christus. Toch zegt de Schrift, dat ook de goddeloozen met hun hoofd satan onder Gods en Christus' heerschappij staan. Hoe moeten wij dat nu zien? Behooren nu de goddeloozen met den satan ook tot het rijk Gods?

Wij zullen met de Schrift tusschen twee-erlei heerschappij Gods moeten onderscheiden. Over de goddeloozen en den satan oefent God ook heerschappij. Hij leidt en regeert hen. Maar Hij doet dat in toorn. De satan met zijn engelen en menschen, die hem gehoorzamen, vormen het rijk des duivels en daarover is de heerschappij van den toorn Gods. Dat rijk des duivels is het rijk van Gods toorn. En daartegenover nu staat het rijk van Gods genadeheerschappij. Alle menschen welke aan de heerschappij Gods en van Zijn Christus gehoorzamen, vormen ook een rijk en dat is wat de Schrift noemt het koninkrijk Gods, waarin de HEERE Zijn genade en gunst openbaart. Als de Schrift over het koninkrijk Gods spreekt, rekent zij er de goddeloozen en den duivel en diens booze engelen niet bij. Het koninkrijk Gods omvat dus de geheele schepping doch zonder de goddeloozen. Gods koningsheerschappij gaat dus over alles, niets uitgezonderd, ook over de goddeloozen, den duivel met zijn booze engelen. Maar er is onderscheid: over het rijk van den satan is Gods heerschappij een heerschappij van TOORN, doch over allen, welke Hem niet weerstreven maar gehoorzamen, is Zijn heerschappij er een van GENADE.¹²⁾ Welnu, de goede engelen en de geloovige menschen vormen met al wat zij hebben en zijn het rijk Gods, het koninkrijk der hemelen, waarin God de genadige Koning is, om de weldaden en zegeningen van Zijn rijk uit te deelen.

Onderdanen van God als Koning zijn de geloovigen, die met al wat zij hebben en zijn, dus over de heele breedte van hun leven, Gods koningsheerschappij erkennen. Zij zijn de burgers van het rijk uit de hemelen. Zij moeten overal, dus op alle levenssterren, de heerschappij Gods door Christus erkennen en ook tot gelding helpen brengen. Als burgers van dat rijk staan ze in de geïnstitueerde kerk, in hun gezin, in hun arbeid, in het maatschappelijke en sociale leven, in het politieke leven, in kunst en wetenschap.

Zoo is het koninkrijk Gods de heerschappij Gods door Christus over de geloovigen in al de samenlevingsverbanden.

b). De Kerk. Vragen wij nu wat de kerk is volgens de Schrift, dan treft ons, dat met de Nieuw-Testamentische kerk steeds wordt bedoeld de geïnstitueerde kerk, gelijk die optreedt als de vergadering der geloovigen in haar ambten en bedieningen. De onderscheidingen, welke wij later hebben uitgevonden, vindt men in de Schrift niet. Als het Nieuw Testament over de kerk spreekt, is steeds de zichtbare en tastbare kerk bedoeld; de kerk, gelijk een ieder die ziet en concreet vindt. De HEERE vergadert die kerk door Zijn Woord en Geest en de geloovigen komen door dat Woord en door dien Geest gedreven ook zelf samen.

c). Als wij zoo naar de Schrift de Kerk en het Koninkrijk Gods pogen te omschrijven, kunnen wij ook de verhouding tusschen die twee leeren verstaan. Wij kunnen direct constateeren, dat die twee niet samenvallen, gelijk Rome ons wil wijs maken. Het koninkrijk Gods is ruimer dan de kerk. Het koninkrijk Gods is immers de heerschappij Gods over de geloovigen in alle samenlevingsverbanden, n.l. op het „terrein“ van de geïnstitueerde kerk, op maatschappelijk en sociaal gebied, op het „terrein“ van den staat enz. De kerk is de heerschappij Gods over de geloovigen als zij samenkomen en zich vergaderen als kerk in de ambten en bedieningen. De kerk is dus wel een deel van het koninkrijk Gods, maar niet het heele koninkrijk. Gods koninkrijk omvat bij de geloovigen niet alleen het kerkelijk leven doch ook het maatschappelijke, sociale, politieke leven, enz. Wij kunnen dus verschillende „levenssterren“ onderscheiden, doch mogen ze niet scheiden, omdat ze alle gelijkelijk onder de heerschappij Gods staan.¹³⁾

En nu neemt de kerk onder al die levenskringen een zeer uitzonderlijke plaats en positie in. De kerk heeft onder al die levensverbanden de eerste plaats en

wel om deze reden, dat Christus in Matth. 16 aan de geïnstitueerde kerk de machtsbevoegdheid verleent in Zijn naam op aarde voor iemand niet slechts de kerk doch het koninkrijk te openen of te sluiten. Of iemand binnen of buiten het koninkrijk staat, wordt beslist door de kerkelijke sleutelmacht. Als de kerk iemand opneemt in haar gemeenschap, zegt zij daarmee, dat die mensch zich niet alleen in het kerkelijke leven doch over de volle breedte van zijn leven stelt onder de heerschappij Gods, zoodat hij overal, in gezin en arbeid, op maatschappelijk en politiek „terrein“, ja waar hij ook maar als burger van dat rijk Gods zich beweegt, staat onder de heerschappij Gods en van Zijn Christus. Doch ook omgekeerd: als de kerk verklaart, dat iemand om zijn zonde en goddeloosheid de heerschappij van Christus niet meer erkent en dienengevolge uit de kerk moet gebannen worden, dan staat die ongelovige mensch buiten de kerk en het koninkrijk Gods. Daarom lezen wij in de Belijdenis en in de Formulieren, dat de kerk niet maar van de kerk afsnijdt maar van het rijk Gods uitsluit, als zij den ban over iemand uitsprekt. Een afgemeden lid der kerk is dus buiten het koninkrijk, zoodat hij op geen

op de strijdende kerk op aarde: onzichtbaar is de kerk wat betreft het inwendig geloof des harten, de wedergeboorte, de waarachtige bekeering enz.; zichtbaar is de kerk als instituut en organisme. Als instituut treedt de kerk op in haar ambten en bedieningen; als organisme in betrekking tot ieder levenssterren. De zichtbare kerk (instituut en organisme) heeft dus een onzichtbare, geestelijke zijde.

Honig volgt in zijn Handboek Bavinck.

De Graaf (Het Woord Gods en de kerk, 1935) stelt het enigszins anders: hij onderscheidt de kerk als lichaam van Christus, waartoe alleen de uitverkorenen behooren (waarmee hij dan het woord kerk met een hoofdletter schrijft: Kerk) en de kerk als organisme (ook zoo met een hoofdletter: Kerk); de kerk als organisme is de kerk, zoodat ze op verschillende levenssterren en in verschillende organisaties optreedt. Daarom liggen, volgens hem, de begrippen „Kerk als organisme“ en „Koninkrijk Gods“ niet ver van elkaar: dit verschil moet echter in het oog worden vat, dat bij „kerk“ meer het accent valt op de gemeenschap der menschen en bij „koninkrijk Gods“ de gedachte aan het herstel der gansehe schepping door onderwerping aan het Koningschap Gods domineert. Verderop stelt hij de kerk als organisme gelijk aan de kerk als lichaam van Christus. Hij meent, dat in de Apostolische Geloofsbelijdenis eerst en vooral aan de kerk als organisme moet worden gedacht. Die kerk als organisme nu openbaart zich in de verschillende levenskringen zoodat staat, maatschappij, gezin, wetenschap enz. En de kerk als instituut is een van de vele openbaringen van de kerk als lichaam van Christus of als organisme.

In zijn „Hoofddlijnen der dogmatiek“ (1940) heet het aangaande de kerk, dat de kerk als lichaam van Christus of als organisme is de gemeenschap van alle uitverkorenen, welke onderscheiden is in triomfeerende in den hemel en strijdende op aarde, plus de in de toekomst verborgen kerk dergenen, die nog geboren zullen worden. Bij die kerk als organisme valt weer te onderscheiden tusschen de niet- en de wel-zichtbare kerk. Dat zijn twee zijden aan de ééne kerk. Onzichtbaar is ze als gemeenschap door den Geest Gods; zichtbaar is de kerk als instituut met ambten en bedieningen, als cultusgemeenschap en als organisme optredend op alle levenssterren.

We kunnen ons niet ontrekken, dat de onderscheidingen en het gebruik dat de Graaf ervan maakt in duidelijkheid weinig uitmaken.

Spier ziet de onzichtbare kerk als voorwerp van geloof, als het geheel der uitverkorenen, als het lichaam van Christus. Dat is de Una Sancta. Die onzichtbare transcendente kerk nu openbaart zich in de tijdelijke aardse vormen van kerk als instituut en als organisme. De zichtbare kerk is dus die als instituut en als organisme. Die zichtbare kerk als instituut en organisme is het Koninkrijk Gods. Alle samenlevingsverbanden buiten de geïnstitueerde kerk, zoodat gezin, staat, bedrijf, school, vereniging enz., voorzover ze aan Christus als Koning onderworpen zijn, zijn openbaringen van de kerk als organisme.

Men ziet, dat er nogal verschil van voorstelling is, zoodat er een Babylonische spraakverwarring heerscht en dan niet, omdat men dezelfde woorden (lichaam van Christus, organisme, zichtbaar en on-zichtbaar) verschillende betekenissen toekent. Er is in dezen geen eenparigheid van gevoelen, zoodat men niet kan zeggen: dit is het gangbare en dus Gereformeerde gevoelen!

Met name door Prof. Schilder is op al die onderscheidingen een fundamentele critiek geleverd, welke verhelderend heeft gewerkt. Men zie de vele artikelen over de kerk enz. in „De Reformatie“. Eenige onjuiste dilemma's in pluriformiteitsvertoogen (Almanak F. Q. I. 1940), Dictaten: Lezingen in Amerika (1939); vijfde college over de pluriformiteit der kerk; Credo; de Kerk (1942), buiten zijn verantwoordelijkheid opgenomen en verspreid.

Geleerd door die critiek is de achtergrond van het in den tekst der Inleiding betoogde: wij dienen uit te gaan van het feit, dat de geloovige handeling over heel de breedte van zijn leven staat onder de heerschappij Gods door Christus, zoodat hij overal de roeping en dus de ambtelijke taak heeft die heerschappij tot gelding te brengen, of anders gezegd: hij moet overal met Christus vergaderen en zich laten vergaderen en niet verstrooien (Matth. 12:30). De geloovigen vergaderen zich dus overal op allerlei wijze: kerkelijk, maatschappelijk, sociaal, politiek, wetenschappelijk enz. Gaan wij naar uitspreken van de Schrift dus uit van den bondeling-ambtsdrager en diens ambtelijke roeping in het totale leven, dan zijn wij van een spreekwijze als „kerk als organisme“ verlost en reserveeren wij, evenals het Nieuw Testament dat doet, den naam kerk alleen voor de vergadering der geloovigen onder de bijzondere ambten en bedieningen der geïnstitueerde kerk. Dit houdt echter geen zinnig in, dat wij nu alle vergaderingen der geloovigen (kerk, vereniging, partij, enz.) op één lijn mogen stellen. De kerk als vergadering der geloovigen is door Christus zelf, door God zelf ingesteld en geïnstitueerd. Het uitzonderlijke van de kerk als vergadering der geloovigen wordt dan ook, voorzover ik bij Geref. schrijvers kon nagaan, algemeen erkend. De kerk heeft, zoo wordt door allen betoogd, de sleutelpositie ten aanzien van het koninkrijk Gods, dus voor het geheele leven.

Zie nog voor de verhouding tusschen kerk en koninkrijk Gods bij Paulus de reeds genoemde dissertatie van Westerink, bladz. 239-262.

enkel „levensterrein“ nog christelijke arbeid kan doen. De kerk, de geïnstitueerde kerk, opent en sluit de poort van het rijk Gods. In de kerk vallen de beslissingen, ook over het koninkrijk. Want de kerk bedient maar niet het Evangelie der kerk (een uitdrukking welke nergens in de Schrift gevonden wordt!) maar het Evangelie van het Koninkrijk Gods, Matth. 4:23; 9:35; 24:14; Marc. 1:14; Lucas 8:1; Hand. 8:12, enz. De kerkleden heeten nergens kinderen der kerk maar wel des koninkrijks (Matth. 8:12, 13:38; in den mond van Jezus zelf). De gaven en schatten, welke de Vader om Christus' wil schenkt, zijn de gaven en schatten van het koninkrijk, Matth. 6:33; 26:29; Lucas 22:30 enz.

Wij mogen dus zeggen, dat de geïnstitueerde kerk arbeid voor het koninkrijk. Daartoe predikt zij, ja daarop is al haar arbeid gericht, opdat haar leden als kinderen des koninkrijks overal de heerschappij van God door den Christus zullen uitroepen en tot gelding brengen. Daarom ziet ook de kerk toe op het geheele erf van het koninkrijk Gods. Als een lid der kerk in leer en/of leven buiten de geïnstitueerde kerk zich misgaat, moet de kerk hem door vermaning en tucht terechtbrengen. En zoo hij in leer en/of leven zich blijft betoonen als een goddelooze, hem uit de gemeenschap der kerk en mitsdien uit het koninkrijk uitsluiten, omdat hijzelf zich aan de heerschappij van Christus heeft onttrokken. De uitsluiting uit het rijk Gods en uit de kerk is bij zulke ongeloovig geworden menschen niet meer dan de constatering, dat ze door handel en wandel uit het rijk Gods naar het rijk des satans overgegaan zijn. Vandaar dat de kerk alleen „rotte“ leden afsnijdt.

Het leek mij niet overbodig deze dingen aangaande de verhouding tusschen kerk en koninkrijk Gods in verband met de kerkelijke sleutelmacht eens opzettelijk naar voren te brengen. Als wij ons niet houden aan de Schrift en wat dienovereenkomstig in onze Belijdenis en Formulieren is uitgesproken, zou het kunnen gebeuren, dat wij evenals de synodocraten de bediening van de uitsluitende sleutelmacht bagatelliseren tot een soort royeering als lid van een kerkelijke vereniging. Vandaar dat stelling twee het eigenlijk overbekende nog eens wilde accentueeren, n.l. dit, dat de kerkelijke sleutelmacht het heele terrein van het koninkrijk Gods bestrijkt, gelijk Christus zelf heeft verordend. Het getroffen worden door de kerkelijke uitsluiting heeft dan ook ernstige gevolgen, wat de derde stelling nader in het licht wil stellen. Daarover de volgende week. **FRANCKE.**

POPULAIR-WETEN - SCHAPPELKE SCHETSEN OM HET HART DER REFORMATIE.

Het woord bevat alle beloften Gods, en het geloof neemt ze alle aan. De inhoud van het woord is Christus, de gansche Christus.....

Dr H. Bavinck.

Het was een mooie dag in mijn leven, toen ik voor het eerst las, dat weldra een boek van Dr Smilde zou verschijnen, handelend over den strijd, welke gedurende de laatste eeuw in de Geref. Kerken over verbond en doop werd gevoerd.

Het is immers al meer dan twee en een half jaar geleden, dat „Rondom „1905““ verscheen, het boekje, geschreven door Dr Dam, Prof. Holwerda en ondergeteekende, met het doel de bekende „Korte Verklaring“ van de Generale Synode van 1905 te plaatsen in het kerkelijke en theologische kader, waarin ze geboren werd en waarin ze daarom ook alleen kan worden verstaan. We hebben dat in de donkere oorlogsdagen van 1944 — Dr Dam werd toen reeds meedoogenloos door „de Grüne“ vervolgd — in het licht gegeven om een schromelijk verzuim van de Synodes van 1939-42 en 1943, of althans van de door haar benoemde commissies, tenminste eenigermate te herstellen. Hadden die Synodes niet het ongelooflijke, onwetenschappelijke en onkerkelijke stuk uitgehaald „1905“, „over te nemen“, althans gedeeltelijk, zonder zich ook maar de allergeingste moeite te getroosten om „1905“ werkelijk te lezen en te verstaan zooals het alleen gelezen en verstaan mag worden?

Om die lacune aan te vullen en tegelijk en zóó de leiding in de Gereformeerde Kerken tot bezinning te roepen schreven we ons boekje. We hoopten, dat iedere onbevangen Gereformeerde zou inzien, dat de Synodes van 1942/43 uit elkaar zweepten wat 1905 moelzaam bij elkaar had gebracht. We streden, dat doende, een misschien wel laatste strijd om de steeds ernstiger dreigende scheuring te voorkomen en den vrede der kerken te bewaren.....

Men weet hoe het gegaan is! De Synode ging voort op den ingeslagen, heilloozen weg. En de catastrofe kwam zooals ze bij zulk drijven komen moest.

De ontstemming over de verschijning van „Rondom „1905““ bij onze synodale broeders was zeer groot. En ze werd er niet minder op toen het boekje een door de auteurs nooit vermoeden opgang maakte. Bij duizenden werd het verkocht. Vier groote oplagen verschenen reeds. En duizenden oogen en harten werden geopend voor het fatale, onkerkelijke en daarom kerk-

GEESTELIJKE ADVIEZEN DE BETEKENIS VAN ONZEN DOOP IN ONS LEVEN.

Iemand vroeg mij onlangs: „Dominé, wat hebben wij aan onzen Doop, als wij eenmaal tot het geloof zijn gekomen?“

Deze zuster was tot die vraag gekomen door een gesprek, waarin tegen haar was gezegd: „als je één keer geloofd, dan behoeft je toch later niet meer aan dien Doop terug te denken, dan ben je er toch?“

Het is uitzonderlijk, dat er over deze vraag eens gepraat wordt.

In de laatste jaren is er telkens over den Doop gehandeld.

De synode heeft, hoezeer zij dat ook op allerlei manier tracht te verdoezelen, geleerd, dat de Doop ons verzegelt inwendige, aanwezige genade.

Ook de Vervangingsformule heeft daarin geen wezenlijke verandering gebracht.

Gij zoudt het zoo kunnen zeggen: Tevoren leerde de synode: „de Doop verzegelt, dat de inwendige genade reeds aanwezig is; de vervangingsformule leert, dat die inwendige genade reeds aanwezig is of in de toekomst aanwezig zal zijn.“

In principe maakt dat geen verschil. In beide gevallen wordt het een verzegeling van iets in den doopeling; hetzij dat daar op het oogenblik van den Doop reeds gevonden wordt of er later komen zal.

Velen hebben zich onder den dwang van deze uitspraken van de synode niet willen buigen.

Zij hebben zich daarvan vrijgemaakt.

Zij gelooven, dat ons door den Doop wordt verzegeld, dat God ons in Zijn belofte het heil heeft gegeven.

„Zoo waar als gij gedoopt wordt“, zegt God, „zoo waar heb ik u in Mijn belofte gegeven de vergeving van de zonden en het eeuwige leven.“

De strijd over deze dingen is van groote betekenis geweest.

Op het standpunt van de synode verliest de Doop alle betekenis voor het leven.

Als de Doop toch de verzegeling is, dat ik het heil nu reeds inwendig heb of het in de toekomst zal heb-

verwoestende gedoe der synodale vergaderingen uit den oorlogstijd.

Het merkwaardige evenwel was, dat, hoe het boekje ook van alle kanten werd aangegruwd, nooit een serieuze poging werd ondernomen om het te weerleggen. Wel schreef Prof. Den Hartogh zijn brochure „In de lijn der Afscheiding“, maar dit geschriftje was zoo tendentius en onzakelijk en zoo vol caricatuurvoorstellingen van zijn tegenstanders, dat het niet ernstig mocht genomen worden.

Maar ziedaar: Kok annoneerde een dik boek van Dr Smilde! Kunt ge het verstaan dat Holwerda en ik bij waren dat, eindelijk, serieus op „Rondom „1905““ zou worden ingegaan? Hoe het boek ook zou uitvallen, tot welke conclusie het ook zou komen — indien gave vruchten van grondige studie zouden worden geboden, moest het altijd een zegen zijn. Ook al zouden onze stellingen onhoudbaar blijken! Het gaat in een theologische en nog veel meer in een kerkelijke worsteling niet om de handhaving van eigen ideeën, maar om waarheid en recht. Die moeten we met volkomen zelfverloochening zoeken, dienend den Koning der Kerk alleen.

En nu is het boek van Dr Smilde er!

Het ziet er prachtig uit! Ongekend weelderig voor onzen tijd. Wat een aesthetisch-bekoorende band! Donkerrood en goud. En wat een papier. Het lijkt er sterk op, dat Kok het allerbeste van wat hij aan materialen tijdens den oorlog liet onderduiken, nu voor den dag heeft gehaald.

Als ik daarbij den eersten druk van „Rondom „1905““ vergelijk, is ons boekje maar een zielig vodje. Het is gedrukt — ik mag dat nu wel zeggen — op papier dat bestemd was voor het maken van catalogi voor een boekhandelaar. En de lettertjes waren de kleinste uit de letterkast van den drukker. Het moest ook „clandestien“ worden uitgegeven.

Het aldus versierde boek van Dr Smilde is bovendien zijn bestaan begonnen met een waren triomftocht.

Op zijn reis naar en in de wereld der „letterlieverden“ — zoo noemde men ook nog in den tijd van Hendrik de Cock het leesgrage publiek — wordt het namelijk voorafgegaan door een prachtig vaandel, ontworpen en uitgevoerd door niemand minder dan Prof. Dr K. Dijk! Wat hij zegt is niet mis!

Het boek — zoo hooren we uit des professoren mond — kenmerkt zich door „excellente eigenschappen“. Een ervan is „een wetenschappelijke acribie, welke niets over 't hoofd ziet en alle gegevens in het onderzoek betreft.....“. Ik verzoek de lezers nu reeds deze uitspraak goed te onthouden: „Niets over 't hoofd zien en alle gegevens in het onderzoek betrekken“. We komen

ben, m.a.w. als de Doop verzegelt, dat ik zalig zal worden, dan is de Doop alleen voor de uitverkorenen, dan is hij voor de anderen geen Doop; dan is hij voor hen, die niet uitverkoren zijn slechts een uitwendige besprekingspunt met wat water, die het teken is van zekere uitwendige voorrechten.

Maar hoe zal ik dan ooit kunnen weten of de Doop van mijn kind of ook mijn eigen Doop de ware Doop of slechts een schijndoop is geweest?

Dan zal ik eerst moeten weten of mijn kind uitverkoren is, of ikzelf uitverkoren ben.

En hoe word ik daarvan verzekerd, dat ik uitverkoren ben?

Alleen door een vast geloof in Christus.

M.a.w. om te kunnen weten of mijn Doop een echte Doop is, moet ik eerst welverzekerd in het geloof staan.

Maar als ik zoover ben heb ik den Doop niet meer nodig. Metterdaad wordt, door de leer van de synode, voor de practijk van het leven des geloofs, de Doop waardeloos gemaakt.

Zoolang ik den Doop nodig heb, kan ik er niets aan hebben, want dan weet ik niet of het wel de echte Doop was; en als ik weet, dat het de echte Doop was, heb ik hem niet meer nodig, want dan ben ik immers reeds op een andere wijze tot zekerheid gekomen.

Ik kan mij daarom voorstellen, dat iemand, die staat op het synodale standpunt, zeggen kan: „wat heeft men in den gang van zijn leven aan den Doop?“

Voor ons is dat geheel anders.

Het is zoo bitter jammer, dat wij aan dien Doop zoo weinig plaats geven.

Want dat wij dit veel te weinig doen, daarvan ben ik zeker.

Aan allen, die dit lezen, zou ik deze vraag willen doen: „Denkt gij vaak, denkt ge wel ooit aan uw Doop?“

Gij hebt over den Doop gestreden, en terecht. Maar geeft gij nu ook aan dien Doop de plaats, dien hij naar uw eigen belijdenis hebben kan en hebben moet?

In mijn gedachten hoor ik u zeggen: „Nee, dat doe ik niet; eerlijk gezegd denk ik nooit aan mijn Doop“.

Natuurlijk is dat niet goed. Daarvoor heeft Christus dit sacrament niet ingesteld, dat gij het wel zoudt zien als een kostelijke parel, maar om het dan in te wikkelen en weg te sluiten en er verder nooit meer naar om te kijken en er geen winst mee te doen.

Die Doop moet voor u zijn levend, al den dag rechtegevend kapitaal.

Zóó moet ge met uw Doop bezig zijn.

Op een oogenblik (en dat gebeurt toch telkens)

daar bij leven en welzijn vast en zeker op terug! En dit zegt Prof. Dijk zóó maar niet! Kun je begrijpen! Prof. Dijk vertelt ons namelijk een poosje later nog, dat hij het manuscript van Dr Smilde „met klimmende belangstelling“ gelezen heeft. En dan gaat hij aldus verder: „zelf was ik juist bezig met een onderzoek naar de confessionele besluiten van de Synodes vóór 1905, en ik was, wat de eerste Synodes betreft (spat van mij — C. V.) tot eenzelfde resultaat gekomen als ik in het boek van Dr Smilde vond“. Ook deze uitspraak willen we goed onthouden! Ten slotte hooren we nog de opmerking, dat „de bekende brochure Rondom „1905“, „overtuigend“ en op naar Prof. Dijk's oordeel „onweerlegbare historische gronden“ wordt bestreden.

Twee dingen in 's Professoren praefatie vind ik, om de waarheid te zeggen, minder mooi.

Vooreerst dit, dat Dr Smilde door Prof. Dijk den volke gepresenteerd wordt als afkomstig uit 'n rasechte „A-familie“; wie in Friesland thuis is behoeft van zijn kerkelijke genealogie geen verklaring; hem kan niet verweten worden, dat hij 1905 en 1942 heeft verdedigd, omdat hij van huis uit geprepareerd was tot trouwe bewaring van Kuyper's dogmatische erfenis, en een zekere distantie van „den geest der Afscheiding“ hem in 't bloed zit; integendeel, de Smilde's zijn steeds, en dan kloekt en eerlijke, voorvechters geweest voor de tradities van 1834 en dus ook van onze Theologische Hoogeschool, van welke inrichting Dr Smilde een oud-leerling is, en van „dolerende tendenzen“ is bij hem geen sprake“. Mein Liebchen was wiltst du noch mehr?

Een vriend van me, die het nogal cru kan zeggen, maakte, toen hij dit schoons las, de opmerking: het gaat toch niet over het fokken van rasbonden? Ik neem zijn opmerking niet over, maar ik zou toch in alle bescheidenheid willen vragen: Is de sympathie voor, laat ik maar zeggen, het A-standpunt inzake verbond en doop, soms een zaak van ras, bloed en bodem? Gelukkig corrigeert Dr Smilde deze opmerking van den professor met zijn eigen boek! Hij laat immers duidelijk zien, dat heel velen, die naar „ras“, „bloed“ en „bodem“ echte A-broeders zijn ten aanzien van de door hem beschreven kwesties, heeltemaal naar „B“ zijn omgezwaaid. Is Dr Smilde zelf eigenlijk óók niet een tikje een specimen van deze overigens alleszins achtenswaardige categorie?

En dan is er nog iets, dat ik — om het zacht te zeggen — niet fraai vind. De Professor schrijft in zijn overture van Dr Smilde's boek ook nog dit: „ik ben nieuwsgierig welke tegenargumenten tegen dit resultaat van ernstig onderzoek zullen worden ingebracht, en op welke gronden Smilde's conclusies zullen worden bestreden. Dat dit laatste gebeuren zal, weten we wel zeker. De tegenstellingen zijn zóó fel, dat we rekening

ziet g
ziet u
van u
verbo
Gij
Der
van C
„Zie
water
zonde
Ik
hoe v
een bl
Da
zucht
ademe
maakt
Wij
van d
schen,
Da
hart z
gen.
O.
Zoo
houdt
slaat
van o
van o
Dan
„Zie
met w
den e
daar
twijfel
Dat
dan z
rugge
loof z
zend,
Gij
overge
Het
Als
Heere
En
weer
Den
In d
Hij, z

moeter
oude
twijfel
gezet
dat la
veel v
dig ge
een d
reages
hem d
veel m
gesteld
houdin
toon j
ons lie
daacht
niet u
zeggen
van de

Ja, l
naar l
triomf
met b
opper
met in
zamel
soortge
dat wil
ter Dr
wie nu
deerd z
alleen,
u weet
Dr Sm
geflatt
eens e
Onder
verande
den hu
dat Sm
dat zij
zijn o
boek v
voorma
„om w
neerzet
tusche
komen;
gebez
vriend
móerde
worpen
Bouwm
Bouwm